

Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Jan Chryzostom

Niniejszy artykuł jest kolejną publikacją poświęconą Ojcom Kościoła w katechezie biblijnej, a dotyczy św. Jana Chryzostoma, czwartego wschodniego Ojca¹ określonego tytułem wielkiego doktora Kościoła². Obszarem zainteresowania niniejszego studium nie są badania patrystyczne, ani też przedstawienie w katechezie całokształtu spraw odnoszących się do danego Ojca Kościoła, ale wydobycie z życia i dzieł Ojców praktycznego zastosowania dla katechezy biblijnej. Na początku cyklu zostały określone cele związane z przedstawieniem Ojców Kościoła³, dlatego też i niniejszy artykuł ukazuje treść ułożoną według podanego wcześniej schematu. Najpierw zostaną podjęte zagadnienia związane z realizacją celów dotyczących wiedzy, umiejętności i postawy wynikające z życia św. Jana Chryzostoma oraz wykorzystania jego dzieł, a następnie będą podane propozycje do wykorzystania katechezy o omawianym Ojcu Kościoła w realizacji sześciu zadań katechezy.

W niniejszym artykule nie ma odwołań do podstawy programowej katechezy, ponieważ obecnie obowiązująca podstawa programowa traci swoją ważność z powodu reformy szkolnej, a nowa podstawa programowa katechezy nie została jeszcze ogłoszona.

BEATA STYPULKOWSKA – dr teologii, wykładowca Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie oraz pracownik Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie.

¹ Dotychczas ukazały się następujące artykuły: *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Atanazy Aleksandryjski*, VeC 8 (2017), 337-373; *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Bazyli Wielki*, CzST 45 (2017), 136-158; *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Grzegorz z Nazjanzu*, VeC 9 (2017), 459-496.

² F. DRĄCZKOWSKI, *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998, 9.

³ B. STYPULKOWSKA, *Wschodni Ojcowie Kościoła. Św. Atanazy Aleksandryjski*, 338-340.

1. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących wiedzy

Do celów dotyczących wiedzy (formacja teologiczna) będzie należało przekazanie informacji o dostępności materiałów dotyczących Ojców Kościoła w zasobach bibliotek i Internetu, charakterystyka dokumentów o Ojcach Kościoła oraz ich pism, przybliżenie postaci Ojców Kościoła z uwzględnieniem rodziny, z jakiej się wywodzą, zdobytego wykształcenia, działalności i nauczania, związków przyjaźni i powiązania z innymi osobami. W odniesieniu do katechezy biblijnej ważne będzie ukazanie stosunku Ojców Kościoła do Pisma Świętego i przeczytanie fragmentów z ich dzieł dotyczących wybranych tekstów biblijnych lub ksiąg biblijnych. Przez studium, słuchanie, oglądanie, stawianie pytań i szukanie odpowiedzi katechizowany będzie realizował cele dotyczące wiedzy.

W katechezie biblijnej o Ojcach Kościoła należy zwrócić uwagę na kontakt uczniów z tekstami źródłowymi. Do takich tekstów będą należały zarówno dokumenty papieskie, jak i pisma starożytne. Przez analizowanie treści pochodzących z tekstów źródłowych uczeń udoskonali umiejętność ich rozumienia i interpretacji, co będzie przydatne również w odniesieniu do tekstów biblijnych. Św. Jan Chryzostom jest jednym z czterech Wschodnich Ojców Kościoła, których określamy jako wielkich doktorów Kościoła, dlatego zasługuje na to, aby poświęcić jemu oddzielny czas w ramach lekcji religii i katechezy parafialnej.

1.1. Charakterystyka dokumentów o św. Janie Chryzostomie oraz jego pism

W odniesieniu do św. Jana Chryzostoma w katechezie biblijnej można wykorzystać homilię Jana Pawła II, list papieża Benedykta XVI z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma oraz jego dwie katechezy środowe. Ponadto uczniów można zachęcić do zapoznania się *Historią Kościoła* napisaną przez Sokratesa Scholastyka, zwłaszcza z fragmentami dotyczącymi św. Jana Chryzostoma.

Wśród dzieł św. Jana Chryzostoma na szczególną uwagę zasługują: dialog *O kapłaństwie* oraz katechezy chrzcielne. Ponadto w katechezie biblijnej można wykorzystać fragmenty innych dzieł św. Jana Chryzostoma, jak wykład Ewangelii według św. Mateusza, listów Pawłowych czy też urywki występujące w liturgii godzin.

Jan Paweł II w dniu 13 września 1984 roku, podczas wizyty apostołskiej w Kanadzie, wygłosił homilię o św. Janie Chryzostomie jako katechecie⁴. Ważne ze względów katechetycznych są jego słowa o św. Janie Chryzostomie, że „mógł zrobić karierę w świecie trybunałów, teatru i literatury, ale wolał, po chrzcie przyjętym w wieku około dwudziestu lat, zająć się studiowaniem świętych ksiąg i poświęcić się służbie Kościołowi”⁵.

W homilii papież przytacza wypowiedzi św. Jana Chryzostoma i umieszcza jego życie w kontekście biblijnym, zwłaszcza odwołując się do św. Pawła. Mówi o tym, że apostołska żarliwość św. Jana Chryzostoma ma swoje źródło w zjednoczeniu z Chrystusem. Homilia Jana Pawła II jest przykładem ukazania w świetle Pisma Świętego życia świętego kaznodziei. Cytuje jego wypowiedzi odnoszące się wspólnot chrześcijańskich i wysnuwa z nich wskazania dla współczesnych parafii.

W dniu 10 sierpnia 2007 roku papież Benedykt XVI ogłosił list apostołski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma⁶. W tym roku wygłosił też o nim dwie katechezy środowe: podczas audiencji generalnej 19 września 2007 roku⁷ oraz 26 września 2007 roku⁸, w ramach swojego cyklu o Ojcach Kościoła.

W dokumentach tych Benedykt XVI poświęcił miejsce zarówno życiu i posłudze św. Jana Chryzostoma, jak i jego nauczaniu. Przypomniał o tym, że Jan XXIII ogłosił św. Jana Chryzostoma patronem Soboru Watykańskiego II⁹, a także przytoczył słowa Chryzostoma zawarte w Konstytucji soborowej o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*: „słowa Boga, wyrażone w języku ludzkim, stały się podobne do słów ludzkich” (*Dei enim verba, humanis linguis expressa, humano sermoni assimilia facta sunt*)¹⁰. Wspomniał, że Pius XII cenił wkład św. Jana Chryzosto-

⁴ JAN PAWEŁ II, *O świętym Janie Chryzostomie jako katechecie*, VP 10 (1990) 18, 45-53.

⁵ Tamże, VP 10 (1990) 18, 46.

⁶ BENEDYKT XVI, *List apostołski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 30-35.

⁷ TENŻE, *Św. Jan Chryzostom (I). Audiencja generalna, 19 września 2007 r.*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 29-30.

⁸ TENŻE, *Św. Jan Chryzostom (II). Audiencja generalna, 26 września 2007 r.*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 30-32.

⁹ Tamże, 31.

¹⁰ CONCILIUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Divina Revelatione „Dei Verbum”* 13, AAS 58 (1966), 824, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 356; BENEDYKT XVI, *List apostołski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 30.

ma w dzieje interpretacji Pisma Świętego i jego teorię „zniżania się”, czyli *synkatábasis*. Benedykt XVI wymienił również Pawła VI, który podkreślał u św. Jana Chryzostoma „subtelny i nacechowany żywą wiarą sposób mówienia o tajemnicy Eucharystii”¹¹ i przywołał określenie św. Jana Chryzostoma jako doktora eucharystycznego¹².

Benedykt XVI podkreślił u św. Jana Chryzostoma zgłębianie Pisma Świętego i umiejętność jego wyjaśniania w sposób przystępny dla wiernych¹³. Zaznaczył, że Diodor z Tarsu wdrożył Jana do egzegezy historyczno-literackiej, charakterystycznej dla tradycji antiocheńskiej¹⁴. Papież Benedykt XVI przedstawił posługę św. Jana w Kościele antiocheńskim, a potem konstantynopolitańskim. Podkreślił jego wysiłki w umacnianiu jedności Kościoła oraz reformy duchowieństwa. Św. Jan na skutek intryg dwukrotnie został skazany przez cesarza na wygnanie¹⁵. Gdy zbliżał się do śmierci, napisał, że wartość człowieka zależy od „dokładnej znajomości prawdziwej nauki oraz od prawości życia”¹⁶.

W ramach lekcji religii można wykorzystać zarówno list, jak i katechezy Benedykta XVI o św. Janie Chryzostomie. Będzie to dodatkowe źródło formalne, jakim jest nauczanie papieskie. Listy apostolskie oraz katechezy środowowe winny być lepiej wykorzystywane w nauczaniu religii. Będzie to z korzyścią dla uczniów, którzy mogą zainteresować się nauczaniem papieskim, powszechnie dostępnym w Internecie.

Historia Kościoła napisana przez Sokratesa Scholastyka¹⁷ jest świadomą kontynuacją *Historii kościelnej* Euzebiusza z Cezarei. Obejmuje

¹¹ PAULUS VI, *Litterae encyclicae de doctrina et cultu SS. Eucharistiae „Mysterium fidei”*, AAS 57 (1965), 756, PAWEŁ VI, *Encyklika w sprawie nauki Najświętszej Eucharystii i jej kultu „Mysterium fidei”*, w: https://opo.ka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/mysterium_fidei_03091965.html, [15.06.2018]; BENEDYKT XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 30.

¹² BENEDYKT XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 32; F. DRĄCZKOWSKI, *Patrologia*, 290.

¹³ BENEDYKT XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 30.

¹⁴ TENŻE, *Św. Jan Chryzostom (I)*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 29.

¹⁵ TENŻE, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 31.

¹⁶ Cytat za: BENEDYKT XVI, *Św. Jan Chryzostom (I)*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 29.

¹⁷ SOKRATES SCHOLASTYK, *Historia Kościoła*, tłum. S.J. Kazikowski, Warszawa 1986. Sokrates Scholastyk był historykiem bizantyjskim, żyjącym na przełomie IV i V wieku. Por. *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, red. J.M. Szymusiak – M. Starowieyski, Poznań 1971, 358.

czas panowania kolejnych cesarzy od Konstantyna Wielkiego do Teodozjusza (lata 306-439). Jest ciekawym źródłem do poznania epoki, w której rodziła się cywilizacja chrześcijańska. Zawiera liczne rozdziały dotyczące św. Jana Chryzostoma. Sokrates Scholastyk rozpoczyna od opisu wyświęcenia Jana na biskupa Konstantynopola¹⁸, następnie przedstawia jego osobę, mówi o jego rodzicach i obyczajach¹⁹, opisuje konflikty w Konstantynopolu i trudności, jakie przeżywał Jan jako biskup²⁰. Píše o rozłamie, jaki powstał między biskupem Aleksandrii Teofilem a mnichami²¹, o przybyciu mnichów do Konstantynopola i przygarńnięciu ich przez Jana²², o poczynaniach przeciwko Janowi²³, o trudnościach, jakie przeżywał Jan w Konstantynopolu i o jego wygnaniach²⁴ oraz o śmierci²⁵.

Lektura *Historii Kościoła* Sokratesa Scholastyka dobrze zrealizuje korelację międzyprzedmiotową w szkole²⁶. Dlatego też studium tego dzieła jest bardziej wskazane na lekcji religii niż w katechezie parafialnej.

¹⁸ SOKRATES SCHOLASTYK, *Historia Kościoła* VI, 2, tłum. S.J. Kazikowski, 448-449.

¹⁹ Tamże VI, 3, tłum. S.J. Kazikowski, 450-452.

²⁰ Tamże VI, 4-6, tłum. S.J. Kazikowski, 452-460.

²¹ Tamże VI, 7-8, tłum. S.J. Kazikowski, 461-466.

²² Tamże VI, 9, tłum. S.J. Kazikowski, 466-468.

²³ Tamże VI, 10-12, tłum. S.J. Kazikowski, 468-473.

²⁴ Tamże VI, 14-19, tłum. S.J. Kazikowski, 475-487.

²⁵ Tamże VI, 21, tłum. S.J. Kazikowski, 487-488.

²⁶ Na temat korelacji katechezy biblijnej z lekcją historii zob. m.in.: B. STYPUŁKOWSKA, *Korelacja katechezy biblijnej z lekcją historii w świetle podstaw programowych obu przedmiotów*, w: *Rodzina – Szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasiak, Warszawa 2003, 157-169; TAŻ, *Lekcje historii a katecheza biblijna w gimnazjum*, „Polonia Sacra” 7 (XXV) 12/56 (2003), 341-359; TAŻ, *Korelacja katechezy biblijnej z nauczaniem historii w gimnazjum*, „Homo Dei” 73 (2003) 4 (269), 59-71; TAŻ, *Katecheza biblijna wobec lekcji historii na przykładzie pierwszych cywilizacji*, „Studia Bobolanum” (2003) 3, 157-166; TAŻ, *Szkolna katecheza biblijna a lekcja historii w liceum. Problematyka korelacji międzyprzedmiotowej*, CzST 31 (2003), 195-210; TAŻ, *Starożytny Egipt w podręcznikach do historii dla szkół ponadgimnazjalnych z punktu widzenia katechezy biblijnej (cz. 1)*, „Polonia Sacra” 8 (XXVI) 14/58 (2004), 257-270; TAŻ, *Starożytny Egipt w podręcznikach do historii dla szkół ponadgimnazjalnych z punktu widzenia katechezy biblijnej (cz. 2)*, PS IX (XXVII) 15/59 (2004), 299-311; TAŻ, *Okres hellenizmu w katechezie biblijnej w świetle korelacji z lekcją historii*, CzST 32 (2004), 213-229; TAŻ, *Starożytna Palestyna pod panowaniem Rzymu z perspektywy katechezy biblijnej*, „Polonia Sacra” 9 (XXVII) 16/60 (2005), 275-287.

1.2. Dzieła św. Jana Chryzostoma

Najbardziej znanym i poczytnym dziełem św. Jana Chryzostoma jest dialog *O kapłaństwie*²⁷. Podzielony jest na sześć części. Pierwsze rozdziały, obejmujące dwie części, podają wiadomości wstępne na temat okoliczności jego powstania, a więc dzieje przyjaźni Jana i Bazylego. Część trzecia przedstawia godność kapłaństwa, tak wielką, że drżał przed nią Apostoł Paweł i przed którą należy raczej uciekać niż jej pożądać. Część czwartą poświęcił Jan odpowiedzialności za dopuszczenie do kapłaństwa i ważności wiedzy w posłudze kapłańskiej. W części piątej mowa jest o obowiązku głoszenia słowa Bożego. Część szósta pokazuje odpowiedzialność kapłana za życie innych²⁸. Oprócz tego dialogu św. Jan Chryzostom wypowiadał się jeszcze o kapłaństwie w *Mowie w dniu święceń kapłańskich*²⁹ oraz w *82. Homilii na Ewangelię według św. Mateusza*³⁰. W tych trzech pismach mówi o tym, co dotyczy kapłaństwa Chrystusa, następnie wymienia trzy rodzaje funkcji związanych z wykonywaniem posługi kapłańskiej, co w dzisiejszym języku teologicznym określamy jako funkcję pasterską, uświęcającą i prorocką, oraz wskazuje na niebezpieczeństwa zagrażające kapłanowi³¹. W katechezie należy zachęcić uczniów do zapoznania się z dialogiem *O kapłaństwie*, ponieważ należy on do dzieł klasycznych³². Przypomina *Apologię i rozprawę o kapłaństwie* św. Grzegorza z Nazjanzu, i jest rzeczą niemal pewną, że św. Jan Chryzostom znał wcześniejsze pismo św. Grzegorza³³.

²⁷ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, tłum. W. Kania, Kraków 1992.

²⁸ M. STAROWIEYSKI, *Wstęp. Dialog „O kapłaństwie”*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog o kapłaństwie*, 24.

²⁹ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Homilie i kazania wybrane*, tłum. W. Kania, Warszawa 1999, 5-13.

³⁰ TENŻE, *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza. Część druga: homilie 41-90*, ŻMT 23, tłum. A. Baron – J. Krystyniacki, Kraków 2001, 453-464.

³¹ B. CZYZEWSKI, *Interpretacja kapłaństwa Chrystusowego w pismach Jana Chryzostoma*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 82. Na ten temat zob. W. KANIA, *Godność i wielkość chrześcijańskiego kapłaństwa według św. Jana Chryzostoma*, VP 13-15 (1993-1995), 24-29, 121-129; TENŻE, *Ideal kapłaństwa według św. Jana Chryzostoma*, AK 39 (1947), 46, 105-130; A. MACIEJEWSKI, *Ideal kapłaństwa u Ojców Kościoła*, AK 421 (1979), 2, 239-251; B. CZYZEWSKI, *Niebezpieczeństwa zagrażające kapłanowi w świetle dialogu „O kapłaństwie” św. Jana Chryzostoma*, „Studia Gnesnensia” 15 (2001), 119-132.

³² H. DE LUBAC, *Wstęp. Teologia Dialogu o kapłaństwie św. Jana Chryzostoma*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog o kapłaństwie*, 40.

³³ M. STAROWIEYSKI, *Wstęp. Dialog o kapłaństwie*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, 22.

Ze względów katechetycznych warto zapoznać uczniów z katechezami chrzcielnymi św. Jana Chryzostoma³⁴. Św. Jan Chryzostom wygłaszał je prawdopodobnie w antiocheńskim kościele katedralnym z polecenia biskupa, zanim jeszcze został patriarchą w Konstantynopolu³⁵. W swoich mowach o chrzcie poruszał najważniejsze kwestie dotyczące tego sakramentu, wyjaśnia poszczególne obrzędy i wyznanie wiary, modlitwę „Ojczy nasz” i podaje moralne pouczenia³⁶. Wszystkie katechezy mają też wyraźny charakter moralizatorski, charakterystyczny dla Chryzostoma³⁷. W swoich katechezach św. Jan Chryzostom analizuje Stary Testament nie tylko w aspekcie historycznym, ale także moralnym, lub jako zbiór opowiadań mających na celu ilustrację wydarzeń Nowego Testamentu. W katechezach chrzcielnych występuje sporo odnośników do tekstów biblijnych³⁸, co należy uwzględnić w katechezie szkolnej.

W katechezie biblijnej można wykorzystać współcześnie wydane w języku polskim homilie św. Jana Chryzostoma na Ewangelię według św. Mateusza³⁹, homilie na List do Rzymian⁴⁰, komentarz do Listu św. Pawła do Galatów⁴¹ czy kazanie o św. Pawle Apostole⁴². Ponadto można

³⁴ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Katechezy chrzcielne (homilie katechetyczne do tych, którzy mają otrzymać chrzest [zostać oświeceni] oraz do neofitów 9-12)*, tłum. W. Kania, Lublin 1994.

³⁵ R. MURAWSKI, *Historia katechezy. Część I: Katecheza pierwszych wieków*, Warszawa 2011, 263; J. POLLOK, *Liturgia chrztu na Wschodzie w drugiej połowie IV wieku na podstawie mistagogicznych homilii Cyryla Jerozolimskiego, Jana Chryzostoma i Teodora z Mopsuestii*, SACH 10 (1992), 38.

³⁶ M.C. PACZKOWSKI, *Analogie i paradygmaty sakramentu chrztu w przepowiadaniu katechetycznym Jana Chryzostoma*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 134; O. PASQUATO, *Crisostomo Giovanni*, w: *Dizionario di Catechetica*, ed. J. Gevaert, Torino 1986, 185-186.

³⁷ M.C. PACZKOWSKI, *Analogie i paradygmaty sakramentu chrztu w przepowiadaniu katechetycznym Jana Chryzostoma*, 134-135; R. MURAWSKI, *Historia katechezy*, 265; J. POLLOK, *Liturgia chrztu na Wschodzie w drugiej połowie IV wieku*, 39.

³⁸ Zob. przypisy w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Katechezy chrzcielne*, 69-75.

³⁹ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza. Część pierwsza: homilie 1-40*, tłum. A. Baron – J. Krystyniacki, Kraków 2001; ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza. Część druga: homilie 41-90*, tłum. A. Baron – J. Krystyniacki, Kraków 2001. Dla katechetów przydatny będzie artykuł tłumacza: A. BARON, *Chryzostomowa egzegeza Ewangelii według św. Mateusza*, RBL 61 (2008) 2, 85-99.

⁴⁰ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Homilie na List św. Pawła do Rzymian*, tom I/1, tłum. T. Sinko, Kraków 1995; ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Homilie na List św. Pawła do Rzymian*, t. I/2, tłum. T. Sinko, Kraków 1998.

⁴¹ TENŻE, *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów*, tłum. J. Iluk, Kraków 2008.

⁴² TENŻE, *Homilie i kazania wybrane*, tłum. W. Kania, Warszawa 1999, 142-147. Arkadiusz Baron (Łacińskie komentarze do Listu do Tytusa (Ambrożyjaster, Hieronim,

uwzględnić teksty z Liturgii Godzin. Występują w niej fragmenty następujących homilii św. Jana Chryzostoma: Homilia do Ewangelii św. Mateusza, Homilia do Drugiego Listu św. Pawła do Koryntian, a także inne homilie i katechezy. Homilia do Ewangelii św. Mateusza czytana jest trzy razy. Najpierw w 20 niedzielę zwykłą⁴³. Fragment został zatytułowany *Sól ziemi i światłość świata*. Następnie w 21. tygodniu okresu zwykłego w sobotę⁴⁴ oraz 34. tygodniu okresu zwykłego w czwartek⁴⁵. Pierwszy fragment został zatytułowany *Przyozdabiaj świątynię, ale nie zapominaj o potrzebującym*. Drugi fragment został zatytułowany *Jeśli będziemy owcami, zwyciężymy; jeśli wilkami – ulegniemy*. Homilia do Drugiego Listu św. Pawła do Koryntian czytana jest dwa razy. W 16. tygodniu okresu zwykłego w sobotę⁴⁶ oraz w 17. niedzielę zwykłą⁴⁷. Pierwszy fragment zatytułowany jest *Rozszerzyło się nasze serce*. Drugi fragment został zatytułowany *Pełnia radości pośród utrapień*. Poza tym z homilii św. Jana Chryzostoma w brewiarzu w 21. tygodniu okresu zwykłego we wtorek⁴⁸ występuje fragment Homilii o szatanie kusicielu zatytułowany *Pięć dróg pojednania z Bogiem*. W piątek po Popielcu⁴⁹ występuje fragment homilii o modlitwie zatytułowany *Modlitwa światłem duszy*. Następnie w Liturgii Godzin spotykamy jeszcze dwa fragmenty katechez św. Jana Chryzostoma. W 2. tygodniu Wielkiego Postu w poniedziałek⁵⁰ występuje fragment zatytułowany *Mojżesz i Chrystus*, a w Wielki Piątek Męki Pańskiej⁵¹ fragment zatytułowany *Moc krwi Chrystusowej*. Wszystkie te teksty mogą stanowić źródło formalne dla katechezy.

Pelagiusz) na tle recepcji myśli Pawłowej w starożytności. Studium porównawcze, w: AMBROZJASTER – HIERONIM – PELAGIUSZ, *Komentarze do Listu św. Pawła do Tytusa*, tłum. A. Baron, Kraków 2003, 20-21) nazywa Złotoustego największym miłośnikiem św. Pawła w starożytności.

⁴³ *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. 4: *Okres zwykły, tygodnie XVIII-XXXIV*, (LG 4) Pallottinum 1988, 88-90.

⁴⁴ LG 4, 135-136.

⁴⁵ LG 4, 474-475.

⁴⁶ *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego, tom 3: Okres zwykły, tygodnie I-XVII*, (LG 3) Pallottinum 1987, 448-449.

⁴⁷ LG 3, 452-453.

⁴⁸ LG 4, 120-121.

⁴⁹ *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego, tom 2: Wielki Post. Okres wielkanocny* (LG 2), Pallottinum 1984, 58-60.

⁵⁰ LG 2, 130-131.

⁵¹ LG 2, 366-367.

1.3. Przybliżenie postaci św. Jana Chryzostoma

Dla celów katechetycznych należy uczniów zapoznać z życiorysami świętych udostępnionymi na stronie brewiarza <http://www.brewiarz.katolik.pl/index.php3>. Dzięki temu uczniowie uzyskają dostęp do wartościowej strony Internetu. Warto również zwrócić uwagę na monografię J.N.D. Kelly'ego: *Złote usta. Jan Chryzostom – asceta, kaznodzieja, biskup*⁵², przybliżającą postać świętego. Życiorys i informacje o nauce św. Jana Chryzostoma można zaczerpnąć także ze wspomnianych wyżej dokumentów Benedykta XVI.

Ponadto warto poszczególnych Ojców Kościoła omawiać według jednego schematu, na który składać się będą informacje o rodzeniu, wykształceniu, działalności, nauce głoszonej przez danego Ojca, związkach przyjaźni z innymi osobami, głównie świętymi, o których będzie mowa w czasie innych katechez. Przybliżenie postaci św. Jana Chryzostoma może się dokonywać zarówno w ramach lekcji religii, jak i katechezy parafialnej.

Św. Jan Chryzostom urodził się ok. 350 r. w Antiochii w arystokratycznej rodzinie chrześcijańskiej⁵³. Jego ojciec Sekundus był wyższym funkcjonariuszem wojskowym. Zmarł wkrótce po urodzeniu syna. Matka Antuza była pobożną niewiastą. W chwili śmierci męża liczyła dwadzieścia lat. Pozostała wdową, by poświęcić się wyłącznie wychowaniu syna⁵⁴.

Św. Jan Chryzostom studiował filozofie u Androgothosa oraz sztukę wymowy u słynnego retora Libaniosa, który w Janie upatrywał swego następcę. Pozostawał pod silnym wpływem biskupa Melecjusza. Przyjął chrzest roku 369 i poświęcił się studiowaniu Pisma Świętego pod kierunkiem Diodora, przyszłego biskupa Tarsu. Diodor z Tarsu wdrożył Jana do egzegezy historyczno-literackiej, charakterystycznej dla tradycji antiocheńskiej⁵⁵. Szkoła antiocheńska przeciwstawiana bywa szkole aleksandryjskiej, która skłaniała się do metody alegorycznej jako środka pozwalającego obejść trudności w rozumieniu tekstu biblijnego. Diodor był jednak ostrym krytykiem alegoryzmu i orędownikiem egzegezy dosłownej. Zakładał, że wydarzenia historyczne są zapowiedzią mających

⁵² J.N.D. KELLY, *Złote usta. Jan Chryzostom – asceta, kaznodzieja, biskup*, tłum. K. Krakowczyk, Bydgoszcz 2001.

⁵³ F. DRĄCZKOWSKI, *Patrologia*, 279.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ BENEDYKT XVI, *Św. Jan Chryzostom (I)*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 29.

się dopiero objawić rzeczywistości duchowych⁵⁶. Pod wpływem Diodora św. Jan Chryzostom postanowił, że zachowa celibat przez całe życie. Poświęcił się modlitwie, zachowywał surowe posty oraz oddał się pogłębionej lekturze Pisma Świętego. Taki tryb życia starał się zachowywać nawet wtedy, gdy jako patriarcha Konstantynopola pełnił wysoki urząd w Cesarstwie Wschodnim⁵⁷.

W roku 371 św. Jan Chryzostom przyjął lektorat. Podjął życie pustelnicze w pobliżu Antiochii pod kierunkiem starego eremity, a następnie dwa lata spędził w całkowitym odosobnieniu, ucząc się na pamięć całego Pisma Świętego⁵⁸. Św. Jan Chryzostom był przede wszystkim człowiekiem pogłębionej modlitwy opartej na tekstach biblijnych, z których wysnuwał wskazówki dla życia duchowego. W okresie życia pustelniczego poświęcił się całkowicie rozważaniu Ewangelii, a także listów św. Pawła. Żyjąc w odosobnieniu, zapadł na zdrowiu, co zmusiło go do powrotu do wspólnoty chrześcijańskiej w Antiochii. Bliski kontakt ze słowem Bożym, umacniany w latach życia pustelniczego, zaowocował w nim nieodpartym pragnieniem głoszenia Ewangelii, przekazywania innym tego, co sam otrzymał w latach poświęconych medytacji⁵⁹. Przygotowanie do kapłaństwa przez studia u Diodora i lata pustyni, charakterystyczne dla św. Jana Chryzostoma, przypominają innych wielkich biskupów w tej epoce, jak św. Bazyli Wielki czy św. Grzegorz z Nazjanzu. Oni również swoje seminarium odbyli na pustyni⁶⁰. Na przygotowanie się Jana do działalności duszpasterskiej złożyły się studia retoryczne, biblijne i ascetyczne. Na nich oprze się cała jego działalność⁶¹.

W 381 roku otrzymał święcenia diakonatu, a w 386 roku święcenia prezbiteratu. Jako kapłan w Kościele antiocheńskim wyróżnił się zdolnościami kaznodziejskimi. Struktura jego homilii jest zawsze ta sama: pierwsza część zawiera zwięzłą egzegezę danego fragmentu biblijnego, opierającą się wedle zasad szkoły antiocheńskiej na sensie wyrazowym, druga część jest nauką moralną⁶². Napominał bogatych chrześcijan, by

⁵⁶ J.N.D. KELLY, *Złote usta*, 30.

⁵⁷ BENEDYKT XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 31; J.N.D. KELLY, *Złote usta*, 31.

⁵⁸ F. DRĄCZKOWSKI, *Patrologia*, 279; M. STAROWIEYSKI, *Wstęp. Jan Złotousty*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, 7.

⁵⁹ BENEDYKT XVI, *Św. Jan Chryzostom (I)*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 29.

⁶⁰ M. STAROWIEYSKI, *Wstęp. Jan Złotousty*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, 7.

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże, 9.

okazywali miłość ubogim, by tworzyli bardziej sprawiedliwe społeczeństwo. Jednocześnie zalecał, by bardziej wykształceni zgodzili się być nauczycielami i by wszyscy chrześcijanie gromadzili się w kościołach. Potrafił dodawać otuchy swoim słuchaczom, ożywiając w nich nadzieję i zachęcając, by pokładali ufność w Bogu i liczyli na Jego pomoc zarówno w sprawach doczesnych, jak i na wieczne zbawienie⁶³. W 397 roku z woli cesarza Arkadiusza został wybrany na patriarchę Konstantynopola i wyświęcony na biskupa w roku 398. Jako biskup w Kościele konstantynopolańskim zachęcał kapłanów zarówno słowem, jak i własnym przykładem do życia zgodnego z Ewangelią. Zlikwidował przepych domu biskupiego, prowadził skromne życie i bardzo hojnie rozdawał jałmużnę ubogim. Wspierał mnichów i troszczył się o ich potrzeby materialne, jednocześnie przypominając, że ich celem jest wyłączenie się modlitwie i życie w odosobnieniu. W każdą niedzielę i święta głosił kazania⁶⁴. Wyróżniał się zapałem misyjnym, troszczył się o głoszenie Ewangelii w Tracji i Fenicji⁶⁵. Budował szpitale i hospicja dla ubogich. Na skutek intryg dwukrotnie został skazany przez cesarza na wygnanie⁶⁶. Gdy zbliżał się do śmierci, napisał, że wartość człowieka zależy od „dokładnej znajomości prawdziwej nauki oraz od prawości życia”⁶⁷.

Św. Jan Chryzostom był przede wszystkim kaznodzieją. Jednakże tytuł „doktora Kościoła” wskazuje na to, że był również wybitnym teologiem⁶⁸. Podczas katechezy warto zwrócić uwagę na naukę związaną z chrztem i Eucharystią.

Św. Jan Chryzostom często w katechezach chrzcielnych wykorzystuje obraz oblubienicy. Kandydat do chrztu jest oblubienicą, która została zaproszona na uroczystości ślubne. Oblubieniec-Chrystus jest hojny w stosunku do tych, którzy Go wzywają. Chociaż kandydat zo-

⁶³ BENEDYKT XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 31.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ F. DRĄCZKOWSKI, *Patrologia*, 279.

⁶⁶ BENEDYKT XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008) 1, 31.

⁶⁷ Cytat za: BENEDYKT XVI, *Św. Jan Chryzostom (I)*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007) 12, 29.

⁶⁸ B. CZĘSZ, *Jan Chryzostom – teolog*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 7. Na temat katechezy św. Jana Chryzostoma zob.: O. PASQUATO, *Catechesi ecclesiologicala nella cura pastorale di Giovanni Crisostomo*, w: *Ecclesiologia e catechesi patristica*, ed. S. Felici, Roma 1982, 123-172; R. MURAWSKI, *Historia katechezy*, 262-265.

stał drogo kupiony, Chrystus nie zmusza go ani nie zniewala, aby Mu służył⁶⁹. Chrzest jest ślubną kąpielą, która oczyszcza oblubienicę z grzechu⁷⁰. Po chrzcie neofici przez siedem dni spotykali się z innymi wiernymi na modlitwach i słuchaniu homilii mistagogicznych. Taki zwyczaj był nawiązaniem do uroczystości weselnych, które również trwały siedem dni. Dla Chryzostoma okres siedmiu dni, podczas których neofici ubrani są w białe szaty, jest symbolem całego życia⁷¹.

Ze względu na określenie św. Jana Chryzostoma doktorem eucharystycznym, które otrzymał jako jedyny spośród Ojców Kościoła⁷², warto w katechezie skoncentrować się na jego nauczaniu o Eucharystii. Św. Jan Chryzostom żył w czasach, w których zanikał wśród chrześcijan zwyczaj powszechnego przyjmowania Komunii Świętej. Jako gorliwy duszpasterz bolał nad tym i dlatego starał się zwrócić uwagę w doktrynie eucharystycznej na te elementy, które będą sprzyjały rozbudzeniu i formowaniu u wiernych nowych form pobożności eucharystycznej⁷³. Zwrócił uwagę na pojęcie Eucharystii jako ofiary, w czasie której składany jest Baranek⁷⁴. W katechezie biblijnej aspekt ten może być przeprowadzany na kanwie Starego i Nowego Testamentu, poczynając już od ofiary Abrahama z Izaaka (Rdz 22, 1-19), który jest typem Chrystusa. Św. Jan Chryzostom wytykał zaniedbania i niedociągnięcia wiernych odnoszące się do udziału w liturgii. Przede wszystkim krytykował nieobecność na Mszy Świętej, niegodne przystępowanie do Komunii Świętej oraz wychodzenie z kościoła przed zakończeniem Eucharystii⁷⁵. Przyczyny słabej frekwencji na Mszy Świętej widział św. Jan Chryzostom w braku gorliwości religijnej, niedocenianiu dobrodziejstw wypływających z udziału w Eucharystii oraz uczestniczeniu w organizowanych w tym samym czasie wyścigach konnych i widowiskach teatralnych. Okazją do zwrócenia uwagi słuchaczy na wartość udziału w Eucharystii stała się analiza fragmentu Ewangelii według św. Mateusza o mędrcach ze Wschodu (Mt 2, 1-12). Św.

⁶⁹ J. POLLOK, *Liturgia chrztu na Wschodzie w drugiej połowie IV wieku*, 50.

⁷⁰ Tamże, 63.

⁷¹ Tamże, 67.

⁷² B. CZĘSZ, *Eucharystia w nauczaniu Jana Chryzostoma*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 101.

⁷³ TENŻE, *Jan Chryzostom – teolog*, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 10.

⁷⁴ TENŻE, *Eucharystia w nauczaniu Jana Chryzostoma*, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 109.

⁷⁵ P. SZCZUR, *Problematyka społeczna w późnoantycznej Antiochii na podstawie nauczania homiletycznego Jana Chryzostoma*, Lublin 2008, 73-79.

Jan Chryzostom przytaczał też fragment o ludziach, którzy przynosili do Jezusa swych chorych, aby ich uzdrowił (Mt 4, 24). Kaznodzieja zwracał również uwagę na obowiązek godnego przystępowania do Komunii Świętej. Przypominał, że najpierw należy oczyścić duszę. Deklarował, że tych, których zna jako grzeszników, odsunie od świętej Ofiary. Inną bolączką wspólnoty antiocheńskiej było wcześniejsze wychodzenie z liturgii. Chryzostom jest oburzony na tych, którzy wychodzili po przyjęciu Komunii, a przed końcową modlitwą dziękczynną. Przytaczał fragment opowiadający o ustanowieniu Eucharystii (Mt 26, 26-30), w którym jest mowa o tym, że Chrystus po podaniu uczniom przemienionego chleba i wina odśpiewał hymn, co powinno stanowić dla wiernych wzór do naśladowania⁷⁶. W Kościele Wschodnim istnieje liturgia św. Jana Chryzostoma, której formularz przypisano św. Janowi prawdopodobnie po to, by nadać mu odpowiedni autorytet⁷⁷. Jednakże w katechezie poświęconej naszemu Świętemu można o niej wspomnieć oraz przytoczyć fragmenty do medytacji⁷⁸.

Wśród osób zaprzyjaźnionych ze św. Janem Chryzostomem wyróżnić należy bogatą wdowę Olimpię z Konstantynopola, która wspierała Jana ze swych ogromnych bogactw⁷⁹, a której inny z Ojców Kościoła, św. Grzegorz z Nyssy zadedykował swoje *Homilie do Pieśni nad pieśniami*⁸⁰. Dzieła św. Jana Chryzostoma czytane były przez św. Hieronima i cytowane przez św. Augustyna⁸¹. Poza tym, co było już wspomniane, św. Jan Chryzostom miał podobne przygotowanie do działalności duszpasterskiej przez lata pustyni, jak św. Bazyli Wielki i św. Grzegorz z Nazjanzu.

Osobę św. Jana Chryzostoma w katechezie możemy łączyć z dwoma miastami: Antiochią oraz Konstantynopolem. Antiochia, miejsce rodzinne św. Jana Chryzostoma, służyło jako centrum greckiej cywili-

⁷⁶ Tamże, 78.

⁷⁷ H. PAPROCKI, *Misterium Eucharystii. Interpretacja genetyczna liturgii bizantyjskiej*, Kraków 2010, 54.

⁷⁸ Pomocne w tym będą następujące pozycje: J. CZERSKI, *Boska liturgia św. Jana Chryzostoma. Wprowadzenie liturgiczno-biblijne do liturgii eucharystycznej Kościoła Wschodniego*, Opole 1998; H. PAPROCKI, *Misterium Eucharystii*.

⁷⁹ M. STAROWIEYSKI, *Wstęp. Jan Złotousty*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, 13.

⁸⁰ M. PRZYSZYCHOWSKA, *Wstęp*, w: ŚW. GRZEGORZ Z NYSSY, *Homilie do Pieśni nad pieśniami*, tłum. M. Przyszychowska, Kraków 2007, 10.

⁸¹ M. STAROWIEYSKI, *Wstęp. Jan Złotousty*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Dialog „O kapłaństwie”*, 19.

zacji w Azji⁸². Około roku 50 miasto było punktem wyjścia dla podróży misyjnych świętego Pawła Apostoła. To właśnie tutaj chrześcijanie po raz pierwszy zostali nazwani tym imieniem (Dz 11, 19-28). Z Antiochii pochodził św. Łukasz Ewangelista. Konstantynopol, stolica wschodniego cesarstwa, był bez wątpienia ważnym ośrodkiem kościelnym, które określono mianem „drugiego Rzymu”.

1.4. Uwagi katechetyczne związane z realizacją celów dotyczących wiedzy

Formacja teologiczna w ramach katechezy biblijnej w odniesieniu do Ojców Kościoła może być realizowana na wszystkich etapach, w różnym stopniu w zależności od konkretnych uczniów.

W ewangelizacji, którą katechetycy określają często jako katechezę ewangelizacyjną⁸³, dokonuje się pierwsze głoszenie Chrystusa, które ma doprowadzić do poznania Jego orędzia i zbawczej misji. Ewangelizacja korzysta głównie z Ewangelii. Na tym etapie trudno mówić o wykorzystaniu postaci i nauczania św. Jana Chryzostoma. W katechezie wtajemniczającej, której istotnym zadaniem jest przygotowanie do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego⁸⁴: chrztu, bierzmowania i Eucharystii⁸⁵, główna uwaga koncentruje się również na Osobie Jezusa Chrystusa⁸⁶. Jej istotnym elementem jest zrozumienie ścisłej więzi Pisma Świętego z liturgią⁸⁷. Na tym etapie w katechezie biblijnej można skorzy-

⁸² J. POLLOK, *Liturgia chrztu na Wschodzie w drugiej połowie IV wieku*, 35.

⁸³ P. TOMASIK, *Ewangelizacja – katecheza – nauczanie religii w szkole. Wyjaśnienie podstawowych terminów*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, 23-51; A. OFFMAŃSKI, *Model katechezy ewangelizacyjnej w dokumentach Kościoła*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, 53-72; J. NEUMANN, *Dlaczego katecheza ewangelizacyjna?* w: *Ewangelizować czy katechizować?*, 133-143; J. KOCHEL, *Katecheza ewangelizacyjna w nauczaniu pastoralnym Carlo Maria Kard. Martiniego*, Opole 1999, 99-176; P. TOMASIK, *Katecheza w misji ewangelizacyjnej Kościoła*, „Katecheta” 42 (1998) 6-7, 9-18; A. OFFMAŃSKI, *Katecheza jako ewangelizacja. Ewangelizacyjna funkcja katechezy*, „Horyzonty wiary” 7 (1996), 3, 9-20; P. NONIS, *Ewangelizacja a katecheza*, w: *Nowa ewangelizacja*, „Communio” 8, (1993), 96-100; R. MURAWSKI, *Ewangelizacyjny charakter katechezy*, AK 84 (1992) 2, 181-193; S. ŁABENDOWICZ, *Katecheza w służbie ewangelizacji*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36 (1989), 6, 129-145.

⁸⁴ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji (DOK)*, Poznań 1997, 66.

⁸⁵ DOK 65.

⁸⁶ DOK 67.

⁸⁷ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w*

stać z katechez św. Jana Chryzostoma o chrzcie świętym i Eucharystii. W katechezie mistagogicznej⁸⁸, która jest etapem następującym po przyjęciu sakramentów wtajemniczenia, pomagającym w wewnętrznym przeżyciu tych sakramentów i we włączeniu się do wspólnoty⁸⁹. Cała wspólnota Kościoła przez rozważanie Ewangelii, uczestnictwo w Eucharystii i uczynki miłosierdzia postępuje w głębszym poznaniu misterium paschalnego i usiłuje coraz lepiej urzeczywistniać je w praktyce życia⁹⁰. Na tym etapie w katechezie biblijnej można skorzystać z katechez św. Jana Chryzostoma. Katecheza stała skierowana jest do chrześcijan wprowadzonych w podstawowe elementy wiary, które powinny być widoczne w ich życiu⁹¹. Wśród form katechezy stałej *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wymienia studium i pogłębienie Pisma Świętego czytanego nie tylko w Kościele, lecz także z Kościołem⁹². Na tym etapie jest najlepsza sposobność, by zapoznać uczniów z myślą i duchowością św. Jana Chryzostoma w pełnym wymiarze, by uczyć się od niego podejścia do Pisma Świętego i korzystania z niego podczas studium i modlitwy.

Cele dotyczące wiedzy związane są z zadaniami katechezy, a wśród nich najbardziej z rozwijaniem poznania wiary, o czym będzie mowa poniżej. Gdy chodzi o lekcje religii stopień osiągnięcia celów dotyczących wiedzy podlega ocenie szkolnej, a katecheta w odniesieniu do nich powinien przedstawić wymagania programowe.

2. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących umiejętności

Do celów dotyczących umiejętności (formacja praktyczna) będzie należało wykorzystanie wiedzy o Ojcach Kościoła w pracy z Biblią. Praca z Pismem Świętym ma miejsce zarówno w ramach lekcji religii, jak i katechezy parafialnej, zatem i cele dotyczące umiejętności będą realizowane w obu tych środowiskach. Nauczanie św. Jana Chryzostoma ma charakter głęboko biblijny. Gdy w swoich homiliach i traktatach

Polsce (PDK), Kraków 2001, 59.

⁸⁸ K. MISIASZEK, *Mistagogia w katechezie*, w: *Mistagogia a duchowość*, red. A. Żądło, Katowice 2004, 81-90.

⁸⁹ DOK 89; *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (OCWD), Katowice 1988, 37.

⁹⁰ OCWD 37.

⁹¹ DOK 51 wraz z przypisem 64.

⁹² DOK 71.

ukazuje zasady doktrynalne lub udziela wskazówek moralnych, niemal zawsze czyni to przy komentowaniu jakiegoś tekstu z Pisma Świętego. Biblia nie jest dla św. Jana Chryzostoma tylko zbiorem reguł moralnych, lecz obszarem doświadczeń religijnych⁹³. W katechetycznej interpretacji biblijnej z dorobku św. Jana Chryzostoma można skorzystać przy rozumieniu teologicznym tekstu⁹⁴, odwołując się do metody Głos Ojców. Głos Ojców jest metodą polegającą na pracy z tekstem pomocniczym⁹⁵. W naszym przypadku tekstem pomocniczym będzie fragment z dzieła św. Jana Chryzostoma. Nauczanie Ojców Kościoła należy do Tradycji i z tego względu jest cenne również jako źródło formalne katechezy.

Formacja praktyczna w ramach katechezy biblijnej w odniesieniu do Ojców Kościoła bardziej niż z etapami katechezy (ewangelizacja, katecheza wtajemniczająca, mistagogiczna, stała) związana jest z wiekiem uczniów. Polega na wykorzystaniu wiedzy o Ojcach Kościoła w interpretacji tekstów biblijnych. Na poziomie dzieci będzie chodziło o zilustrowanie konkretnego tekstu biblijnego zdaniem zaczerpniętym z pism Ojców Kościoła. W przypadku św. Jana Chryzostoma można korzystać z jego homilii.

Cele dotyczące umiejętności związane są ściśle z celami dotyczącymi wiedzy, ponieważ polegają na tym, aby zastosować w praktyce zdobytą wiedzę. Związane są również z zadaniami katechezy, o czym będzie mowa poniżej. Gdy chodzi o lekcje religii stopień osiągnięcia celów dotyczących umiejętności podlega ocenie szkolnej, a katecheta w odniesieniu do nich powinien przedstawić wymagania programowe.

3. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących postawy

Do celów dotyczących postawy (formacja duchowa) będzie należało uwrażliwienie uczniów na praktyki religijne wynikające z prawdy o świętych obcowaniu, a w szczególności oddawanie czci Ojcom Kościoła przez wspomnienia liturgiczne, czytanie i rozważanie fragmentów dzieł Ojców Kościoła w ramach liturgii godzin oraz prywatna modlitwa

⁹³ J. KRYKOWSKI, *Nauka o małżeństwie, rodzinie i wychowaniu*, w: ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *O małżeństwie, wychowaniu dzieci i ascezie*, tłum. W. Kania – L. Małunowiczówna – K. Bielawski – M. Jurek – J. Sawicka, Kraków 2002, 18.

⁹⁴ Na temat katechetycznej interpretacji biblijnej zob.: B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, 279-314.

⁹⁵ Tamże, 366.

do Ojców, którzy są świętymi Kościoła. W odniesieniu do katechezy biblijnej ważne będzie naśladowanie przez uczniów duchowości Ojców, która jest duchowością biblijną. Przez studium Pisma Świętego i komentarzy Ojców Kościoła, medytację, dyskusje, dzielenie się, praktykowanie modlitwy w oparciu o teksty biblijne katechizowany będzie realizował cele dotyczące postawy.

Św. Jan Chryzostom, czczony na Wschodzie i Zachodzie, może być wspomożycielem również dla współczesnych uczniów. Edukacja religijna przybliżająca postać św. Jana Chryzostoma winna uwrażliwiać na prawdę o świętych obcowaniu i przyczyniać się do nawiązywania więzi między katechizowanym a Świętym.

3.1. Wspomnienie liturgiczne św. Jana Chryzostoma

Wspomnienie obowiązkowe św. Jana Chryzostoma, biskupa i doktora Kościoła, przypada w dniu 13 września. Można w tym dniu urządzić „wieczór ze św. Janem Chryzostomem”, który może mieć formę modlitewną, studyjną lub mieszaną. Forma modlitewna może przybrać kształt nabożeństwa słowa Bożego, w którym będzie miało miejsce czytanie Pisma Świętego oraz fragmentu homilii św. Jana Chryzostoma. Forma studyjna może przybrać kształt spotkania biblijnego w małych grupach. Na takim spotkaniu wskazane jest czytanie Pisma Świętego, poznawanie interpretacji św. Jana Chryzostoma, osobiste ustosunkowywanie się uczestników do tej interpretacji. Forma mieszana, modlitewno-studyjna może przebiegać w ramach dnia lub wieczoru biblijnego ze św. Janem Chryzostomem, na który składać się będzie czytanie Pisma Świętego, wykład w oparciu o homilie św. Jana Chryzostoma, medytacja indywidualna oraz dzielenie się w małych grupach. W liturgii godzin we wspomnienie św. Jana Chryzostoma czytane są teksty wspólne o pasterzach albo doktorach Kościoła. W godzinie czytań jako drugie czytanie jest homilia św. Jana Chryzostoma zatytułowana w brewiarzu *Dla mnie życiem jest Chrystus, a śmierć jest mi zyskiem*⁹⁶.

W ramach lekcji religii można wykorzystać słowa pochodzące z liturgii godzin podczas modlitwy wstępnej z mottem z fragmentu dzieła Świętego lub można pomodlić za wstawiennictwem św. Jana Chryzostoma. W katechezie parafialnej można przygotować formę modlitewną, a mianowicie celebrację Godziny Czytań.

⁹⁶ LG 4, 1154-1155.

3.2. Prywatna modlitwa do św. Jana Chryzostoma

Św. Jan Chryzostom winien być ukazany uczniom jako Ojciec Kościoła. Święty, który cieszy się autorytetem jako nauczyciel Kościoła. Można zaproponować uczniom włączenie tego świętego do prywatnej Litanii do wszystkich świętych, którą uczniowie powinni tworzyć w ramach zajęć katechetycznych, idąc za własnym upodobaniem. Spotkanie ze św. Janem Chryzostosem można wykorzystać do modlitwy za chrześcijan żyjących w Konstantynopolu.

3.3. Uwagi katechetyczne związane z realizacją celów dotyczących postawy

Cele dotyczące postawy związane są ściśle z celami dotyczącymi wiedzy oraz umiejętności, a także z zadaniami katechezy, o czym będzie mowa poniżej. Realizacja celów dotyczących postawy uzewnętrznia się w praktykach religijnych. Gdy chodzi o lekcje religii stopień osiągnięcia celów dotyczących postawy nie podlega ocenie szkolnej i w związku z tym katecheta w odniesieniu do nich nie przedstawia wymagań programowych. Uczestniczenie w praktykach religijnych powinno być brane pod uwagę jedynie w związku z przygotowaniem i dopuszczeniem katechizowanego do przyjęcia sakramentów świętych (np. bierzmowania czy małżeństwa) oraz w związku z wystawieniem opinii dla kandydata do seminarium lub zakonu.

W przypadku lekcji religii katecheta powinien skoncentrować się na wiedzy i umiejętnościach ucznia podlegających ocenie szkolnej. W przypadku katechezy parafialnej duszpasterz powinien zwrócić uwagę na postawę, wyrażającą się w praktykach religijnych i codziennym postępowaniu.

4. Katecheza biblijna z wykorzystaniem postaci św. Jana Chryzostoma w realizacji zadań katechezy

Nauka św. Jana Chryzostoma może być wykorzystana w katechezie biblijnej w realizacji sześciu zadań katechezy: rozwijania poznania wiary, wychowania liturgicznego, formacji moralnej, wychowania do modlitwy, wychowania do życia wspólnotowego oraz wprowadzenia do misji⁹⁷, według których grupowana była dotychczas treść kateche-

⁹⁷ DOK 85-86; PDK 23-30.

zy w podstawach programowych. Pierwsze cztery zadania katechezy są zbieżne z czterema częściami *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Dyrektoriam katechetyczne nazywają je filarami katechezy⁹⁸.

Jako pierwsze zadanie katechezy dyrektoriam katechetyczne wymieniają rozwijanie poznania wiary. *Dyrektoriam ogólne o katechizacji* podaje, że realizację tego zadania wyraża przekazanie Symbolu wiary oraz streszczenie Pisma Świętego i wiary Kościoła⁹⁹. Polskie dyrektoriam katechetyczne zwraca uwagę przede wszystkim na poznanie Chrystusa, które dokonuje się przez poznanie Tradycji i Pisma Świętego¹⁰⁰.

Katechizm Kościoła Katolickiego w wyjaśnianiu Symbolu wiary trzy razy odwołuje się do nauki św. Jana Chryzostoma. Najpierw, mówiąc o Bogu stworzonym na obraz Boży, Katechizm cytuje słowa św. Jana Chryzostoma wychwalające człowieka jako istotę, która cenniejsza jest w oczach Bożych niż całe stworzenie i dla której Bóg nie oszczędził nawet swego jedyne go Syna. Bóg bowiem – pisze św. Jan Chryzostom – nie przestał czynić wszystkiego, by doprowadzić człowieka do siebie i posadzić go po swojej prawicy¹⁰¹. Drugi raz Katechizm odwołuje się do św. Jana Chryzostoma przy wyjaśnieniu władzy kluczy, jaką ma Kościół: „Kapłani otrzymali władzę, jakiej Bóg nie dał ani aniołom, ani archaniołom... Bóg potwierdza w górze to wszystko, co kapłani czynią na ziemi”¹⁰². W obu przypadkach można posłużyć się tekstem św. Jana Chryzostoma w katechezie biblijnej. W katechezie o stworzeniu można prawdę o stworzeniu połączyć z prawdą o odkupieniu, do czego zmierza wypowiedź św. Jana Chryzostoma. W biblijnej katechezie sakramentalnej można przywołać naukę o władzy kluczy w Kościele, która dotyczy głównie św. Piotra, ale potem każdego spowiednika. W trzecim przypadku Katechizm przytacza słowa św. Jana Chryzostoma dotyczące modlitwy za zmarłych¹⁰³. Praktyka ta ma swoje korzenie biblijne (2 Mch 12, 45), dlatego też może być przytoczona w kontekście katechezy biblijnej.

Drugim zadaniem katechezy według dyrektoriam katechetycznych jest wychowanie liturgiczne. *Dyrektoriam ogólne o katechizacji* wskazuje, że komuniam z Chrystusem prowadzi do celebracji Jego zbawczej

⁹⁸ DOK 130; PDK 33.

⁹⁹ DOK 85.

¹⁰⁰ PDK 24.

¹⁰¹ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Sermones in Genesim* 2, 1; cyt. za: KKK 358.

¹⁰² TENŻE, *De sacerdotio* 3, 5; cyt. za: KKK 983.

¹⁰³ TENŻE, *Homiliae in primam ad Corinthios* 41, 5, cyt. za: KKK 1032.

obecności w sakramentach, a szczególnie w Eucharystii¹⁰⁴. Polskie dyrektorium katechetyczne uściśla, że wychowanie liturgiczne dokonuje się zarówno przez nauczanie, które wyjaśnia tajemnice wiary i sposoby jej celebrowania, jak i przez sam udział w liturgii¹⁰⁵.

Katechizm Kościoła Katolickiego w odniesieniu do liturgii cztery razy powołuje się na wypowiedzi św. Jana Chryzostoma. Pierwszy raz dotyczy to prawdy o obecności Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi. Przytoczony jest następujący wywód św. Jana Chryzostoma: „To nie człowiek sprawia, że dary stają się Ciałem i Krwią Chrystusa, ale sam Chrystus, który został za nas ukrzyżowany. Kapłan reprezentujący Chrystusa wypowiada te słowa, ale ich skuteczność i łaska pochodzą od Boga. To jest Ciało moje, mówi kapłan. Słowa przemieniają dary złożone w ofierze”¹⁰⁶. Druga wzmianka również dotyczy Eucharystii. Chodzi o zobowiązanie do pomocy ubogim. Św. Jan Chryzostom mówi: „Skosztowałeś Krwi Pana, a nie zauważasz nawet swego brata. Znieważasz ten stół, jeśli nie uznajesz za godnego udziału w twoim pożywieniu tego brata, który był godny zasiadać przy tym samym stole Pana. Bóg uwolnił cię od wszystkich grzechów i zaprosił do swego stołu, a ty nawet wtedy nie stałeś się bardziej miłosierny”¹⁰⁷. Obie wypowiedzi św. Jana Chryzostoma można przytoczyć podczas katechezy biblijnej o Eucharystii jako metodę Głos Ojców. W nauce o służebnym charakterze kapłaństwa *Katechizm* przytacza słowa św. Jana Chryzostoma o tym, że słusznie nazwał Pan opiekę nad owieczkami dowodem miłości względem Niego¹⁰⁸. Wypowiedź ta może być wykorzystana w katechezie o przekazaniu władzy pasterskiej św. Piotrowi w oparciu o J 21. Ostatnia wypowiedź św. Jana Chryzostoma dotyczy dziewictwa rozpatrywanego w odniesieniu do małżeństwa. Sakrament małżeństwa i dziewictwo dla Królestwa Bożego ukazane są jako pochodzące od samego Pana: „Kto potępia małżeństwo, pozbawia także dziewictwo jego chwały; kto natomiast je chwali, czyni dziewictwo bardziej godnym podziwu i chwalebnym. To, co wydaje się dobrem tylko w porównaniu ze złem, nie może być wielkim dobrem; ale to, co jest lepsze od tego, co wszyscy uważają za dobro, jest z pewnością dobrem w stopniu najwyższym”¹⁰⁹. Również ten cytat może być wykorzystany w katechezie biblijnej o powołaniu.

¹⁰⁴ DOK 85.

¹⁰⁵ PDK 25.

¹⁰⁶ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *De prodicione Judae* 1, 6; cyt. za: KKK 1375.

¹⁰⁷ TENŻE, *Homiliae in primam ad Corinthios* 27, 4, cyt. za: KKK 1397.

¹⁰⁸ TENŻE, *De sacerdotio* 2, 4; cyt. za: KKK 1551.

¹⁰⁹ TENŻE, *De virginitate* 10, 1; cyt. za KKK 1620.

Trzecim zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest formacja moralna. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podaje, że katecheza powinna przekazywać uczniom postawy Chrystusa, a nieodzownym punktem odniesienia dla formacji moralnej jest Kazanie na Górze, w którym Jezus podejmuje na nowo Dekalog i wyciska na nim ducha błogosławieństw¹¹⁰.

Katechizm Kościoła Katolickiego w części poświęconej życiu moralnemu pięć razy odwołuje się do św. Jana Chryzostoma. Za pierwszym razem dotyczy to trzeciego przykazania. Mowa jest o niedzielnej celebracji Eucharystii. Św. Jan Chryzostom pisze, że w domu nie można się modlić tak jak w kościele¹¹¹. Drugi raz Katechizm przytacza słowa św. Jana Chryzostoma w odniesieniu do życia małżeńskiego w kontekście szóstego przykazania. Katechizm przytacza propozycję słów dla młodych małżonków o wierności¹¹². Katechizm mówi o tym, że sakrament małżeństwa wprowadza mężczyznę i kobietę w wierność Chrystusa wobec Kościoła (Ef 5, 30-32) i z tego powodu tekst ten może być też wykorzystany w katechezie biblijnej. Trzeci raz Katechizm powołuje się na naukę św. Jana Chryzostoma przy zagadnieniu miłości ubogich w kontekście siódmego przykazania. Przytoczone są słowa św. Jana Chryzostoma, że „niedopuszczanie ubogich do udziału w swych własnych dobrach oznacza kradzież i odbieranie życia. Nie nasze są dobra, które posiadamy – należą one do ubogich”¹¹³. Czwarta i piąta wypowiedź św. Jana Chryzostoma przytoczona jest w kontekście nauki o dziesiątym przykazaniu. Św. Jan Chryzostom zwraca uwagę, że chrześcijanie są jednym Ciałem Chrystusa: „Walczymy ze sobą nawzajem i to właśnie zazdrość podburza jednych przeciw drugim... Jeżeli wszyscy będą z taką zawziętością rozszarpywać Ciało Chrystusa, do czego dojdziemy? Osłabiamy Ciało Chrystusa... Głosimy, iż jesteśmy członkami tego samego organizmu, a pożeramy się nawzajem niczym dzikie zwierzęta”¹¹⁴. Katechizm przywołuje również słowa św. Jana Chryzostoma w odniesieniu do przezwyciężenia zazdrości: „Chcielibyście, by w was widziano Boga uwielbionego? Tak więc radujcie się z postępów waszego brata, a wtedy w was będzie Bóg uwielbiony. Bóg będzie pochwalony – jak powiedzą – przez to, że Jego sługa potrafił

¹¹⁰ DOK 85.

¹¹¹ KKK 2179.

¹¹² ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Homiliae in ad Ephesios* 20, 8; cyt. za: KKK 2365.

¹¹³ TENŻE, ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *In Lazarum* 1, 6; cyt. za: KKK 2446.

¹¹⁴ TENŻE, *Homiliae in secundum ad Corinthios* 28, 3-4, cyt. za: KKK 2538.

zwyciężyć zazdrość, radując się z powodu zasług innych”¹¹⁵. Wypowiedzi w tej części Katechizmu dotyczą w większości Dekalogu, który jest tekstem biblijnym i bywa rozpatrywany w katechezie biblijnej.

Czwartym zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wychowanie do modlitwy. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wskazuje, że komunია z Chrystusem prowadzi uczniów do przyjęcia postawy modlitewnej i kontemplacyjnej, jaką On posiadał. Nauczyć modlić się z Jezusem to znaczy modlić się z tymi samymi uczuciami, z jakimi On zwracał się do Ojca: adoracją, uwielbieniem, dziękczynieniem, zaufaniem, prośbą, podziwem dla Jego chwały¹¹⁶.

W czwartej części *Katechizmu Kościoła Katolickiego* przytoczonych jest sześć wypowiedzi św. Jana Chryzostoma o modlitwie. Pierwsza wypowiedź dotyczy modlitwy ustnej. Św. Jan Chryzostom zwraca uwagę, na to, że „czy nasza modlitwa będzie wysłuchana, nie zależy od ilości słów, lecz od zapалу naszych dusz”¹¹⁷. Druga i trzecia wypowiedź odnosi się do wytrwałości w modlitwie. Modlitwa jest zawsze możliwa oraz jest życiową koniecznością. Św. Jan Chryzostom pisze, że „można modlić się często i gorąco. Nawet na targu czy w czasie samotnej przechadzki, siedząc w swoim sklepiku czy też kupując lub sprzedając, a nawet przy gotowaniu”¹¹⁸ oraz „nic nie jest tak ważne jak modlitwa; sprawia ona, że to co niemożliwe, staje się możliwe, to, co trudne, staje się łatwe. Jest niemożliwe, aby grzeszył człowiek, który się modli”¹¹⁹. Czwarta, piąta i szósta wypowiedź dotyczy modlitwy „Ojcze nasz”, zwracając uwagę na to, że jest to modlitwa Kościoła: „Pan uczy nas modlić się wspólnie za wszystkich naszych braci. Nie mówi On «Ojcze mój», któryś jest w niebie, lecz «Ojcze nasz», aby nasz a modlitwa była zanoszona w jednym duchu za całe Ciało Kościoła”¹²⁰. Św. Jan Chryzostom dalej poucza, że „nie możecie nazywać waszym Ojcem Boga wszelkiej dobroci, jeśli zachowujecie serce okrutne i nieludzkie; w takim przypadku nie ma już w was śladu dobroci Ojca niebieskiego”¹²¹. W ostatniej przytoczonej wypowiedzi św. Jan Chryzostom pisze w odniesieniu do wezwania „Bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi” następujące słowa: „Rozważcie,

¹¹⁵ TENŻE, *Homiliae in ad Romanos* 7, 3; cyt. za: KKK 2540.

¹¹⁶ DOK 85.

¹¹⁷ ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *Eclogae ex diversis homiliis* 2; cyt. za: KKK 2700.

¹¹⁸ Tamże, cyt. za: KKK 2743.

¹¹⁹ TENŻE, *Sermones de Anna* 4, 5; cyt. za: KKK 2744.

¹²⁰ TENŻE, *Homiliae in Matthaeum* 19, 4; cyt. za: KKK 2768.

¹²¹ Tamże 7, 14; cyt. za: KKK 2784.

jak Jezus Chrystus uczy nas pokory, wskazując nam, że nasze cnoty nie zależą jedynie od naszego wysiłku, ale od łaski Bożej. Każdemu wiernemu, który modli się, nakazuje, by czynił to, ogarniając całą ziemię. Nie mówi przecież: «Bądź wola Twoja» we Mnie lub w was, lecz «na całej ziemi», by został z niej usunięty wszelki grzech, a zakrólowała prawda, by zostały zniszczone wady, a rozkwitły cnoty, i by ziemia nie różniła się już od nieba»¹²². Modlitwa Pańska jest modlitwą biblijną, dlatego jej omawianie wchodzi w zakres katechezy biblijnej.

Piątym zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wychowanie do życia wspólnotowego. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* przy tym zadaniu mówi o wymiarze ekumenicznym¹²³. Katecheza ma zachęcać do przyjaznej postawy w stosunku do innych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich.

W przypadku katechezy przybliżającej sylwetki i pisma Wschodnich Ojców Kościoła, z czasów, gdy Kościół był niepodzielony, ma miejsce poznanie wspólnego dziedzictwa. Sprzyja to również podejmowaniu modlitwy w intencji chrześcijan żyjących obecnie w starożytnych miastach biskupich. Są to tereny zamieszkałe przeważnie przez chrześcijan obrządków wschodnich, często w krajach muzułmańskich. Konstantynopol jest zaś stolicą biskupią św. Jana Chryzostoma

Zadanie wychowania do życia we wspólnocie związane jest z wychowaniem do modlitwy oraz celami dotyczącymi wiedzy i postawy.

Szóstym zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wprowadzenie do misji. Polskie dyrektorium katechetyczne przypomina o wezwaniu do realizacji mandatu misyjnego danego przez zmartwychwstałego Pana¹²⁴. Życie codzienne zgodne z zasadami wiary, wzbogacone dobrą znajomością Symbolu oraz treści Pisma Świętego i umiejętnością jego poprawnej interpretacji, jest podstawą do zaangażowania apostolskiego, do którego przygotowuje systematyczna katecheza. Zadanie wprowadzenia do misji jest ściśle związane z zadaniem rozwijania poznania wiary oraz celami odnoszącymi się do wiedzy ucznia. Zapoznanie się z nauką św. Jana Chryzostoma przygotowuje uczniów do dawania świadectwa swej wierze.

Wszystkie zadania katechezy są ze sobą powiązane i stanowią zróżnicowaną i wieloaspektową całość¹²⁵. Każde z nich na swój sposób re-

¹²² Tamże 19, 5; cyt. za: KKK 2825.

¹²³ DOK 86.

¹²⁴ PDK 29.

¹²⁵ Tamże, 30.

alizuje nadrzędny cel katechezy, którym jest doprowadzenie do wiary dojrzałej, dlatego też każde z tych zadań powinno być brane pod uwagę w określaniu celów szczegółowych. Ponadto wymienione zadania katechezy winny się wzajemnie uzupełniać¹²⁶.

Katecheza oparta na postaci św. Jana Chryzostoma może włączyć się w realizację każdego z sześciu zadań katechezy. Cele dotyczące wiedzy, umiejętności i postawy również mogą być wykorzystane w ramach poszczególnych zadań. Programowanie katechezy i podstawa programowa koncentrują się wokół sześciu zadań katechezy, dlatego też ważne jest w przypadku treści o Ojcach Kościoła znaleźć właściwe odniesienie do zadań i powiązać zadania z celami szczegółowymi katechezy, dotyczącymi wiedzy, umiejętności i postawy.

Zakończenie

Wśród zadań katechezy biblijnej można wymienić poznanie Pisma Świętego (wiedza), wdrożenie do poprawnej interpretacji tekstów biblijnych (umiejętności) oraz stosowanie słowa Bożego w życiu i praktykowanie modlitwy biblijnej (postawa). Ojcowie Kościoła mogą być patronami katechezy biblijnej, ponieważ oni realizowali te założenia.

Dzięki Ojcom Kościoła możemy zwrócić uwagę na treść ksiąg biblijnych, czytając ich komentarze i homilie. Czterej Wschodni Ojcowie Kościoła, św. Atanazy Aleksandryjski, św. Bazyli Wielki, św. Grzegorz z Nazjanzu oraz św. Jan Chryzostom, umiłowali samotność, pustynię, modlitwę w odosobnieniu, modlitwę psalmami. Św. Atanazy napisał nawet traktat o psalmach, dzięki czemu może być dla nas nauczycielem modlitwy. Wszyscy ci czterej wymienieni wyżej Ojcowie byli biskupami, co było związane z pasterską troską o wiernych. Wskazania Ojców Kościoła zaczerpnięte z nauki biblijnej uczą również współczesnych ludzi stosowania słowa Bożego w swoim życiu, szukania w Piśmie Świętym wskazówek, jak należy postępować. Za przykładem św. Bazylego Wielkiego i św. Grzegorza z Nazjanzu należy w świetle słowa Bożego oceniać własne postępowanie, a wersety biblijne stawiać jako światło na drodze. Także nauka Ojców dotycząca sakramentów i ich kazania z okazji świąt liturgicznych są aktualne i dzisiaj. Dla katechezy biblijnej duże znaczenie ma sposób komentowania Pisma Świętego. Zdobywanie wiedzy na ten temat będzie dokonywać się przez kontakt z pismami

¹²⁶ Tamże.

Ojców Kościoła. Wykorzystywanie tekstów Ojców Kościoła przy interpretacji Pisma Świętego wzbogaca katechetyczną interpretację tekstów biblijnych (metoda głos Ojców).

Powyższe wskazówki odnoszące się do czterech wielkich doktorów Kościoła dotyczą również św. Jana Chryzostoma, jednego z nich, któremu poświęcony został niniejszy artykuł. Dzięki pismom tego świętego można poznać jego duchowość. Jest ona ściśle związana z Pismem Świętym. Dla potrzeb katechezy biblijnej można wybrać fragmenty homilii św. Jana Chryzostoma poświęcone księgom biblijnym (Ewangelii św. Mateusza czy listom św. Pawła). Warto zapoznać z osobą tego świętego, człowieka skromnego i oddanego posługiwaniu, wiernemu Bogu we wszystkim. Katecheza winna bowiem dawać okazję do nawiązywania relacji ze świętymi. Św. Jan Chryzostom jest przykładem łączenia działalności z pogłębioną modlitwą. Przez swój styl życia uczy nas, że przed działaniem musi być czas pustyni, wyciszenia, modlitwy, czas przygotowania. Działalność pasterską wiązał z czasem odosobnienia i modlitwy. Dla katechizowanych może być przykładem podejmowania dojrzałych, przemodlonych decyzji.

Eastern Church Fathers in Biblical Catechesis. St. John Chrysostom Summary

The present paper continues a series of publications on Eastern and Western Fathers of the Church in biblical catechesis. The Fathers who are recognized with the titles of the Great Doctors of the Church were selected for presentation. The series is neither focused on patristic research, nor concerned in presentation of the broad spectrum of topics related to a particular Father of the Church in catechesis, but it is intended to draw the practical application for biblical catechesis out of the life and works of Fathers.

The paper were presented propositions for biblical catechesis resulting from the realization of purposes of gaining knowledge, acquiring skills and abilities, and building attitudes. The purpose of gaining knowledge can be realised by presenting information concerning life and writings of St. John Chrysostom, with particular attention to the writings and statements related to the Bible; the purpose of acquiring skills and abilities can be achieved by using some St. John Chrysostom's state-

ments to interpret biblical passages; the purpose of building attitudes can be fulfilled by establishing personal relation to St. John Chrysostom, who is to become a teacher of faith and prayer for the catechised person, as a great Doctor of the Church and a man of biblical spirituality.

There were presented propositions for biblical catechesis resulting from the realization of six basic tasks of catechesis. The first four of them (promotion of knowledge of the faith, liturgical education, moral formation and teaching to pray) are in accordance with the four parts of the *Catechism of the Catholic Church*. Therefore there were indicated all fragments taken out of the St. John Chrysostom's writings and related to each of these tasks, which can be found in the *Catechism of the Catholic Church*. As far as the fifth task of catechesis is concerned (education for community life), its realization includes gaining knowledge on the history of the Church, therefore presentation of St. John Chrysostom's personality is advisable with respect to the knowledge of the patristic period, being the basic material to present. The sixth task of catechesis (introduction to mission) is connected with acquiring the basic skills in interpretation of biblical texts, so that St. John Chrysostom's competences can serve as an example.

Słowa kluczowe: katecheza biblijna, katecheza parafialna, katecheza szkolna, Ojcowie Kościoła.

Keywords: biblical catechesis, parish catechesis, religion classes, Fathers of the Church.

Bibliografia

I. Źródła

- Benedykt XVI, *List apostolski z okazji 1600. rocznicy śmierci św. Jana Chryzostoma*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008), 1, 30-35.
- Benedykt XVI, *Św. Jan Chryzostom (I). Audiencja generalna, 19 września 2007 r.*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007), 12, 29-30.
- Benedykt XVI, *Św. Jan Chryzostom (II). Audiencja generalna, 26 września 2007 r.*, „L'Osservatore Romano” 28 (2007), 12, 30-32.
- Concilium Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Divina Revelatione „Dei verbum”*, AAS 58 (1966), 817-830, Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 350-362.
- Jan Paweł II, *O świętym Janie Chryzostomie jako katechecie*, VoxP 10 (1990) 18, 45-53; „L'Osservatore Romano” 5 (1984), 9, 20-21.

- Paweł VI, *Litterae encyclicae de doctrina et cultu SS. Eucharistiae „Mysterium fidei”*, AAS 57 (1965), 753-774, PAWEŁ VI, *Encyklika w sprawie nauki Najświętszej Eucharystii i jej kultu „Mysterium fidei”*, w: [ht tps://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/mysterium_fidei_03091965.html](http://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/mysterium_fidei_03091965.html), [15.06.2018].
- Sokrates Scholastyk, *Historia Kościoła*, tłum. S.J. Kazikowski, Warszawa 1986.
- Św. Grzegorz z Nyssy, *Homilie do Pieśni nad pieśniami*, tłum. M. Przyszychowska, Kraków 2007.
- Św. Jan Chryzostom, *Dialog „O kapłaństwie”*, tłum. W. Kania, Kraków 1992.
- Św. Jan Chryzostom, *Homilie i kazania wybrane*, tłum. W. Kania, Warszawa 1999.
- Św. Jan Chryzostom, *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza. Część druga: homilie 41-90*, ŻMT 23, tłum. A. Baron – J. Krystyniacki, Kraków 2001, 453-464.
- Św. Jan Chryzostom, *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza. Część pierwsza: homilie 1-40*, tłum. A. Baron – J. Krystyniacki, Kraków 2001.
- Św. Jan Chryzostom, *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza. Część druga: homilie 41-90*, tłum. A. Baron, J. Krystyniacki, Kraków 2001.
- Św. Jan Chryzostom, *Homilie na List św. Pawła do Rzymian*, tom I/1, tłum. T. Sinko, Kraków 1995.
- Św. Jan Chryzostom, *Homilie na List św. Pawła do Rzymian*, tom I/2, tłum. T. Sinko, Kraków 1998.
- Św. Jan Chryzostom, *Katechezy chrzcielne (homilie katechetyczne do tych, którzy mają otrzymać chrzest [zostać oświeceni] oraz do neofitów 9-12)*, tłum. W. Kania, Lublin 1994.
- Św. Jan Chryzostom, *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów*, tłum. J. Iluk, Kraków 2008.
- Św. Jan Chryzostom, *O małżeństwie, wychowaniu dzieci i ascezie*, tłum. W. Kania – L. Małunowiczówna – K. Bielawski – M. Jurek – J. Sawicka, Kraków 2002.

II. Opracowania

- Baron A., *Chryzostomowa egzegeza Ewangelii według św. Mateusza*, RBL LXI (2008) 2, 85-99.
- Baron A., *Łacińskie komentarze do Listu do Tytusa (Ambrożyjaster, Hieronim, Pelagiusz) na tle recepcji myśli Pawłowej w starożytności. Studium porównawcze*, w: Ambrożyjaster – Hieronim – Pelagiusz, *Komentarze do Listu św. Pawła do Tytusa*, tłum. A. Baron, Kraków 2003, 8-25.
- Czerski J., *Boska liturgia św. Jana Chryzostoma. Wprowadzenie liturgiczno-biblijne do liturgii eucharystycznej Kościoła Wschodniego*, Opole 1998.
- Częsz B., *Eucharystia w nauczaniu Jana Chryzostoma*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 101-116.
- Częsz B., *Jan Chryzostom – teolog*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 7-12.
- Czyżewski B., *Interpretacja kapłaństwa Chrystusowego w pismach Jana Chryzostoma*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 81-100.
- Czyżewski B., *Niebezpieczeństwa zagrażające kapłanowi w świetle dialogu „O kapłaństwie” św. Jana Chryzostoma*, „Studia Gnesnensia” 15 (2001), 119-132.

- Drączkowski F., *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998.
- Kania W., *Godność i wielkość chrześcijańskiego kapłaństwa według św. Jana Chryzostoma*, VoxP 13-15 (1993-1995), z. 24-29, 121-129.
- Kania W., *Ideał kapłaństwa według św. Jana Chryzostoma*, AK 39 (1947), 46, 105-130.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1992.
- Kelly J.N.D., *Złote usta. Jan Chryzostom – asceta, kaznodzieja, biskup*, tłum. K. Krakowczyk, Bydgoszcz 2001.
- Kochel J., *Katecheza ewangelizacyjna w nauczaniu pastoralnym Carlo Maria Kard. Martiniego*, Opole 1999, 99-176.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1997.
- Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. 2: *Wielki Post. Okres wielkanocny*, Pallottinum 1984.
- Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. 3: *Okres zwykły, tygodnie I-XVII*, (LG 3) Pallottinum 1987.
- Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. 4: *Okres zwykły, tygodnie XVIII-XXXIV*, (LG 4) Pallottinum 1988.
- Łabendowicz S., *Katecheza w służbie ewangelizacji*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36 (1989), 6, 129-145.
- Maciejewski A., *Ideał kapłaństwa u Ojców Kościoła*, AK 421 (1979), 2, 239-251.
- Misiażek K., *Mistagogia w katechezie*, w: *Mistagogia a duchowość*, red. A. Żądło, Katowice 2004, 81-90.
- Murawski R., *Ewangelizacyjny charakter katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992) 2, 181-193.
- Murawski R., *Historia katechezy. Część I: Katecheza pierwszych wieków*, Warszawa 2011.
- Neumann J., *Dlaczego katecheza ewangelizacyjna?* w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, 133-143.
- Nonis P., *Ewangelizacja a katecheza*, w: *Nowa ewangelizacja*, „Communio” 8 (1993), 96-100.
- Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988.
- Offmański A., *Katecheza jako ewangelizacja. Ewangelizacyjna funkcja katechezy*, „Horyzonty wiary” 7 (1996), 3, 9-20.
- Offmański A., *Model katechezy ewangelizacyjnej w dokumentach Kościoła*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, 53-72.
- Paczkowski M.C., *Analogie i paradygmaty sakramentu chrztu w przepowiadaniu katechetycznym Jana Chryzostoma*, w: *Myśl teologiczna Jana Chryzostoma*, red. B. Częsz, „Teologia patrystyczna” 5 (2008), 133-167.
- Paprocki H., *Misterium Eucharystii. Interpretacja genetyczna liturgii bizantyjskiej*, Kraków 2010.
- Pasquato O., *Catechesi ecclesiologica nella cura pastorale di Giovanni Crisostomo*, w: *Ecclesiologia e catechesi patristica*, ed. S. Felici, Roma 1982, 123-172.
- Pasquato O., *Crisostomo Giovanni*, w: *Dizionario di Catechetica*, ed. J. Gevaert, Torino 1986, 185-186.

- Pollok J., *Liturgia chrztu na Wschodzie w drugiej połowie IV wieku na podstawie mistagogicznych homilii Cyryla Jerozolimskiego, Jana Chryzostoma i Teodora z Mopsuestii*, SACH 10, Warszawa 1992.
- Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, red. J.M. Szymusiak – M. Starowieyski, Poznań 1971.
- Stypułkowska B., *Katecheza biblijna wobec lekcji historii na przykładzie pierwszych cywilizacji*, „Studia Bobolanum” (2003) 3, 157-166.
- Stypułkowska B., *Korelacja katechezy biblijnej z lekcją historii w świetle podstaw programowych obu przedmiotów*, w: *Rodzina – Szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasik, Warszawa 2003, 157-169.
- Stypułkowska B., *Korelacja katechezy biblijnej z nauczaniem historii w gimnazjum*, „Homo Dei” 73 (2003) 4 (269), 59-71.
- Stypułkowska B., *Lekcje historii a katecheza biblijna w gimnazjum*, „Polonia Sacra” 7 (XXV) 12/56 (2003), 341-359.
- Stypułkowska B., *Okres hellenizmu w katechezie biblijnej w świetle korelacji z lekcją historii*, CzST 32 (2004), 213-229.
- Stypułkowska B., *Starożytna Palestyna pod panowaniem Rzymu z perspektywy katechezy biblijnej*, „Polonia Sacra” 9 (XXVII) 16/60 (2005), 275-287.
- Stypułkowska B., *Starożytny Egipt w podręcznikach do historii dla szkół ponadgimnazjalnych z punktu widzenia katechezy biblijnej (cz. 1)*, „Polonia Sacra” 8 (XXVI) 14/58 (2004), 257-270.
- Stypułkowska B., *Starożytny Egipt w podręcznikach do historii dla szkół ponadgimnazjalnych z punktu widzenia katechezy biblijnej (cz. 2)*, „Polonia Sacra” 9 (XXVII) 15/59 (2004), 299-311.
- Stypułkowska B., *Szkolna katecheza biblijna a lekcja historii w liceum. Problematyka korelacji międzyprzedmiotowej*, CzST 31 (2003), 195-210.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła. Św. Atanazy Aleksandryjski*, VeC 8 (2017), 337-373.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła. Św. Bazyli Wielki*, CzST 45 (2017), 136-158.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Grzegorz z Nazjanzu*, VeC 9 (2017), 459-496.
- Szczur P., *Problematyka społeczna w późnoantycznej Antiochii na podstawie nauczania homiletycznego Jana Chryzostoma*, Lublin 2008.
- Tomasik P., *Ewangelizacja – katecheza – nauczanie religii w szkole. Wyjaśnienie podstawowych terminów*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, 23-51.
- Tomasik P., *Katecheza w misji ewangelizacyjnej Kościoła*, „Katecheta” 42 (1998) 6-7, 9-18.